

6. Komisar, L. 2013. Problemnist stanovlennia dyskursu suchasnoi hiperrealnosti v konteksti virtualizatsii sotsiokulturnoi diisnosti. Totalogy-XXI. Postneklasychni doslidzhennia. 29: 196-208.

7. Komisar, L. 2013. Humanistychna tradytsiia u palimpsestakh dihimodernizmu: responstynnist chy symuliatsiia? *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Serii: "Istoriia, ekonomika, filosofii"*. 18: 31-40.

8. Konstantynov, A. 2016. Slovar hriadushchei epokhy (tsyfrovoy). *Kakye slova nuzhno vyuchyt, chtoby zhyt v budushchem. Kot Shredynhera*. 1-2 (15-16). Vziato z: <http://kot.sh/statya/1451/slovar-gryadushchey-epohi-cifrovoy>

9. Myr na porohe reform: mezhdunarodnoe soobshchestvo pered lytsom mnozhestvennykh kryzysov. 2018. Vziato z: <http://gefter.ru/archive/23882>.

10. Teilor, Ch. 2013. Etyka avtentychnosti; Per. z anhl. A. Vasylichenka. Kyiv: DUKh I LITERA.

11. Iahodzinskiy, S. 2015. Formuvannia hlobalnoi svidomosti yak sotsiokulturna praktyka. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Serii: Filosofii. Kulturolohiia*. 21(1): 88-93.

12. Castells, M. 2000. *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK.

13. Weizsacker, E. Von, Wijkman, A. 2018. *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. Vziato z: <https://mytxt.xyz/come-on-capitalism-short-termism-population-and-the-destruction-of-the-planet/>

Л. П. Комисар

АВТЕНТИЧНОСТЬ И ЭКОЛОГИЯ КАК АКСИОЛОГИЧЕСКИЕ ТРЕНДЫ ПОСТПАНДЕМИЧЕСКОГО МИРА, ИЛИ ОТКРЫВАЯ ЗАНОВО «СЛОВАРЬ ЦИФРОВОЙ ЭПОХИ»

Аннотация. В статье предлагается идея потребности ревизии и «переоткрытия» на онтологическом уровне ценностных ориентиров, действенных для современного человека. Особенное внимание уделяется феноменам «эрозии» ценностной автентичности и «диффузии» персональной ответственности перед природой в современных дигитальных практиках «прочтения» социальной реальности.

Ключевые слова: автентичность, действие, экология, коммуникация, «реальная виртуальность», реактуализация, ценность.

L. Komisar

AUTHENTICITY AND ECOLOGY AS AXIOLOGICAL TRENDS OF THE POST-PANDEMIC WORLD, OR REDISCOVERING "THE DICTIONARY OF THE DIGITAL AGE"

In the **introduction** to the article, the author addresses issues related to the current challenges facing humanity in the digital post-pandemic world. The **aim** of the article is to re-actualize classical values, such as authenticity and ecology (nature), at the ontological level, and to show their functional interaction in the digital space of "real virtuality". The author uses interdisciplinary **research methods**, namely: phenomenological method, analytical method, cultural philosophical method, semantic structure method, hermeneutic ontological method, and the comparative method. The **research results** indicate the axiological and social shift of the anthropocentric paradigm of ethics and philosophy towards nature and ecocentrism. The article emphasizes the phenomena of "eroding" value authenticity and "diffusing" personal responsibility to nature in modern digital practices. The **discussion** offers a hermeneutical understanding of several leading concepts in the "dictionary of the digital age" following the research conducted by M. Castells, U. Eco, M. Kiyanovska, A. Konstantinov. The article provides an analysis of the terms "digital revolution", "digital double", "digital generation", and "digital dementia". It considers the argument on the need for "rediscovery" at the ontological level of values that are effective for modern humanity, carried out through the analysis of eco-discourse in the perspective of authenticity and "real virtuality" paradigms. The **conclusions** demonstrate that in the network horizon of the XXI century it is necessary to be authentic not only to oneself / one's culture; to be authentic means to be aware of one's social and ethical responsibility to nature as a whole.

Keywords: authenticity, action, ecology, communication, "real virtuality", re-actualization, value.

УДК 316.4(045)

С. С. Орден

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ «ЛЮДИНА – ПРИРОДА»

Національний авіаційний університет;

e-mail: ordenov@nau.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-2572-8300; Researcher ID: Q-7658-2018

Анотація. У статті розглядається проблематика соціальної відповідальності в системі «людина – природа». Наголошується на поглибленні екологічної кризи в умовах глобалізації. Акцентується увага на тому, що в глобальних умовах соціальна відповідальність у системі «людина – природа» пов'язана з безпекою природокористування та спрямована на досягнення оптимальної взаємодії суспільства і природи. Оскільки в сучасний період об'єктом соціальної відповідальності стає вся біосфера, людство перетворюється на колективного суб'єкта відповідальності, що потребує формування особливих екоцентричних ініціативних форм персональної відповідальності, які ґрунтуються на засадах екологічного імперативу.

Ключові слова: соціальна відповідальність, система «людина – природа», екоцентризм, глобалізація, суспільний розвиток.

Вступ

З початку ХХІ ст. людство живе в постійному очікуванні серйозних негативних екологічних змін через неконтрольоване природокористування. Екологічні питання дедалі більше виходять на перший план у зв'язку із перенаселенням, утилізацією відходів, втратою біорізноманіття, забрудненням навколишнього середовища,

глобальним потеплінням та загальною деградацією природних ресурсів. Це суттєво впливає на умови життя на планеті, викликаючи непередбачувані зміни клімату, руйнування екосистем, виснаження природних ресурсів та їхню нестачу (Клешня, 2021).

Перехід глобалізованого суспільства до нової фази розвитку призводить до того, що багато стереотипів поведінки і мислення піддаються якщо не радикальній

трансформації, то, принаймні, аналізу та своєрідному переосмисленню під впливом соціально-економічних умов і політичної кон'юнктури, що швидко змінюються. Це стосується розуміння природи та соціуму, а також ролі і місця самої людини, впливу її діяльності та поведінки на екологічну ситуацію в світі. Усвідомлення планетарного характеру кризи в системі «людина – природа» вимагає від людства пошуку нових шляхів виходу з проблемної ситуації, пов'язаної з неконтрольованим природокористуванням (Ченбай, 2021: 72).

Сучасна ситуація в сфері соціальної відповідальності кардинально відрізняється від тих ситуацій, які склалися в попередні періоди, що підпадали під регулювання традиційних норм моралі. Розвиток науки і техніки змінили саму природу людських дій, а також вплинули на їхню масштабність, варіативність цілей й результатів. Жодна класична етична доктрина не враховувала глобального масштабу існування людства та не брала до уваги перспектив далекого майбутнього чи проблему виживання людського роду. Завдяки цьому, тема соціальної відповідальності в системі «людина – природа» стає однією з найважливіших при обговоренні найширшого спектра питань, що далеко виходять за рамки традиційних етичних концепцій.

Теоретичною основою дослідження виступили соціально-філософські та політологічні дослідження К.-О. Апеля, В. Вернадського, Г. Йонаса, Т. Розака, Е. Фрома, П. Тейяра де Шардена, А. Швейцара та ін.

Мета дослідження

Метою статті є розкриття з позиції соціальної філософії специфіки соціальної відповідальності в системі «людина – природа».

Методологія дослідження

У дослідженні використано діалектичний метод, а також системний та аксіологічний підходи, що сприяло поглибленому розумінню соціальної відповідальності в системі «людина – природа».

Результати

Розвиток соціуму привів до виникнення глобальних проблем, які ставлять перед людиною комплекс найрізноманітніших і надскладних завдань, від вирішення яких, насамперед, залежить доля подальшого існування людства. Життєвий модус людини має досить обмежені рамки. У найзагальнішому розумінні вони задані сферами соціального і біологічного, тобто, власне, природою. Суперечність цивілізаційного поступу полягає в тому, що прискорений соціокультурний розвиток людства веде до зниження рівня стабільності його існування. В світлі сказаного постає питання про виживання людства загалом, що нерозривно пов'язано із проблемою співвідношення індивідуальної свободи та відповідальності. Ця проблема завжди була предметом обговорення в гуманітаристиці, і пов'язана з розглядом впливу людини на соціум та відповідними суспільними наслідками від цього впливу. В даному випадку йдеться про відповідальність людини як члена суспільства перед своїми співгромадянами. Натомість останнім часом проблема відповідальності займає все більш значущі позиції

в різних галузях людської діяльності, у тому числі в контексті соціальної відповідальності за наслідки діяльності в системі «людина – природа», оскільки «подальше стрімке впровадження все нових технологій, захоплення технологічною діяльністю все нових територій та їхнє забруднення викидами внаслідок виробничих процесів зумовили глобальні кризи, серед яких чи не найзначнішою є саме екологічна» (Дротянко, 2021: 10).

У ХХ ст. концептуалізація відповідальності проходила за двома основним напрямками. Перший – це класичний напрям, що сформувався на початку ХХ ст. Згідно із цим напрямом, відповідальність розумілася як підзвітність людини за свої дії, яка завжди є відповідальною перед собою, кимось іншим чи якоюсь інстанцією (Вебер, 1990: 697). По суті, це є відповідальністю суб'єкта за наслідки своєї діяльності, що означає обов'язок того хто відповідає діяти відповідно до вимог соціальних або професійних норм, обираючи при цьому найбільш оптимальний, раціональний варіант поведінки.

Відповідно до класичного напрямку, необхідною умовою є те, що суб'єкт відповідальності є досить самостійним у виборі варіантів власної поведінки в різних ситуаціях, а головним є те, що він здатний передбачити наслідки цього вибору. Цей підхід має два ключових аспекти. Перший – це ретроспективне розуміння відповідальності, з погляду подій, які вже відбулися, або результатів діяльності, що вимагають певної оцінки. По суті, це є відповідальністю за минулі діяння, що порушують існуючі норми та ведуть до певних негативних наслідків. Другий полягає в тому, що актуалізація відносин відповідальності оцінюється з погляду застосування до суб'єкта відповідальності деякої негативної санкції, яка передбачена суспільством та закріплена нормативно.

Згідно з даним підходом, відповідальність належить до сфери відносин, адже всі її підстави вбачаються у суспільному устрої, який переносить відповідальність за всі діяння на того, хто діє. В даному випадку інстанція відповідальності нікуди не зникає, але акцент переноситься з неї на наслідки вчинків (Канке, 2007: 213). Цю думку розвиває К.-О. Апель, який указує на неосяжність та новизну теперішніх вимог до поняття «соціальна відповідальність». Люди, які беруть на себе індивідуальну відповідальність у рамках існуючих соціальних інститутів і функціональних систем, мають найбільший вплив і рівень знань, а тому готові прийняти на себе відповідальність за уникнення або усунення тих негативних наслідків, що виявляються в ході діяльності людства (Апель, 2001: 24). Розглядаючи механізм виникнення та взяття на себе відповідальності, пов'язаної з професійною роллю в суспільстві, філософ зауважує, що це відбувається не в результаті офіційних вимог чи під впливом зовнішнього тиску. Просто розуміючи те, що відбувається, будучи компетентними та впливовими, люди не можуть не відчувати цю функціональну відповідальність. Але це не є індивідуальною відповідальністю за те, що відбувається, оскільки вона є гранично обмеженою функціоналом тієї ролі,

яку людина виконує у суспільстві. За таких умов відповідальність стає соціальною.

Подальший розвиток суспільства приводить до формування ще однієї концепції – відповідальності як консенсусу. В сучасному суспільстві поняття «соціальна відповідальність» зазнає змін і здебільшого визначається як соціальна якість особистості. Можна додати, що воно доповнюється і конкретизується такими характеристиками, як особлива моральна позиція людини, яка пов'язується із самосвідомістю, самоконтролем, самооцінкою, і залежить від професійної діяльності та рівня компетентності. Водночас, в цьому випадку без уваги залишаються практичні наслідки вчинків людей, оскільки складність суспільного життя, яке все зростає, вимагає від сучасної людини усвідомлення глобальної відповідальності, що покладається на неї.

В контексті глобалізації відповідальність необхідно розглядати не тільки як обов'язок суб'єкта відповідати за власні дії, скоєні вчинки та їхні наслідки, але й як готовність відповідати на виклики сучасності. За цих умов відповідальність пов'язується з турботою про загальне благо і стурбованістю за загальний напрям суспільного розвитку, що формується у руслі етики відповідальності як етики вчинку. Важливим критерієм для такої оцінки слугує вже не сам факт самостійності вибору, а об'єктивний зміст тих цінностей, які лежать в основі цього вибору. Інакше говорячи, в ході оцінки вибору необхідно враховувати моральну міру свободи – ступінь відповідальності людини як перед собою, так й перед суспільством. Саме тому в сучасній етиці відбувається перехід від розуміння відповідальності як форми здійснення необхідності до усвідомлення відповідальності як самої необхідності, що визначає мотив людської діяльності.

Цей новий тип відповідальності, передусім, покликаний стримати негативні наслідки техногенної діяльності людства. Даний тип повинен відповідати новим масштабам людської діяльності, враховувати можливі наслідки технічного впливу, бути орієнтованим на збереження природи, людства, його майбутнього. У зв'язку із цим тема відповідальності отримує свого нового значення, яке продиктоване характером наслідків для суспільства і природи, що повсякчас змінюються у процесі людської діяльності. Враховуючи те, що ці зміни мають незворотний характер, а також те, що вони є глибокими, непередбачуваними та набувають глобального масштабу, постає питання про розширення сфери соціальної відповідальності та переосмислення її колишнього змісту.

В контексті глобалізаційних викликів засадничим принципом соціальної відповідальності, що реалізується як через форми соціального контролю, так і через розуміння своєї суспільної ролі суб'єктами відповідальності, беззаперечно є досягнення суспільного блага. Зважаючи на те, що мораль є результатом (продовженням) біологічної еволюції людини, її витоки кореняться у самій людській природі, а отже, на цих засадах формується і основний нормативний принцип моралі: моральним є те, що сприяє життю у його найбільш повному

вираженні. В такій спосіб людина оголошує себе мірилом цінності та відповідальності, привласнюючи собі цей винятковий привілей (Монте, 2002: 444). Суб'єктом відповідальності виступають або конкретна людина, або соціальна група, з чією діяльністю пов'язана потенційна чи реальна загроза, соціальні очікування тощо. Подібна форма соціальної відповідальності має ініціативний характер, тобто є продуктом переконань окремих представників тієї чи іншої соціальної групи та не поширюється на групу загалом (Митчем, 1995: 149).

У книзі Г. Йонаса «Принцип відповідальності» зазначається, що людина має прийняти на себе якусь відповідальність за надане їй буття, а також за продовження буття всього людства (Йонас, 2004). Сьогодні нам уперше необхідно взяти на себе відповідальність у планетарному масштабі за можливі незворотні наслідки колективної діяльності людей у науці та техніці, а також у політиці й економіці. Ця нова соціальна відповідальність характеризується розширенням об'єкта відповідальності у просторі, що включає в себе всю біосферу, а також у часі, адже поширюється на долі майбутніх поколінь. Зокрема змінюється суб'єкт відповідальності, представлений у новій етиці колективним людством, яке в реальності виявилось вкрай неоднорідним, а в теорії – вкрай абстрактним суб'єктом. Розширюється також темпоральний об'єкт відповідальності, що спрямовується на віддалені наслідки у майбутньому.

Все, що ми робимо в сфері високих технологій – в генетиці, інформатиці, нанотехнологіях, біоінженерії, космічних технологіях тощо, – є результатом сукупності різноманітних практичних завдань і реалізації конкретних рішень. Ці конкретні результати накладаються на глобалізовані відносини, які мають кооперативний характер діяльності, що робить соціальну відповідальність неконкретною, розмитую, не пов'язаною з діяльністю певного суб'єкта або групи. Групова відповідальність, безперечно, існує. Вона є одним із чинників внутрішньої єдності групи та соціокультурної ідентичності її членів. Але саме завдяки колективній відповідальності група здатна приймати ризикованіші рішення, ніж індивід.

Колективний суб'єкт сприймає відповідальність як невід'ємний атрибут виконуваної роботи або функції. На індивідуальному рівні людина відповідає за свої дії самостійно, але на рівні групи відповідальність за діяльність несуть усі виконавці, і тут можливий ефект «соціального розчинення» відповідальності, коли відповідальність перекладається на усіх, а, отже, ні на кого конкретно. Відповідальність розгалужується, розчиняється, стаючи колективною внаслідок складності і взаємопов'язаності подій та прийнятих рішень. Чи може якась людина або група людей нести відповідальність за дії інших людей, наприклад, за забруднення атмосфери і кліматичні зміни, що відбуваються внаслідок цього? Подібні питання роблять зрозумілим почуття безсилля у людини, яка намагається якось вплинути на різні негативні процеси.

Отже, соціальна відповідальність повинна мати ініціативний характер та відрізнитися від індивідуальної відповідальності у класичному її розумінні, оскільки вона обмежена функціоналом тієї ролі, яку

людина виконує у суспільстві. Носій нової форми соціальної відповідальності має виходити з того, що він не повинен нести особисту відповідальність за потенційно небезпечні наслідки колективної діяльності. Швидше, соціальна відповідальність із самого початку передбачає необхідність мобілізації членів соціальної групи з метою прийняття ними солідарної (колективної) відповідальності, зрозумілої як соціальна відповідальність за виявлені небезпеки, а також розробку заходів, які могли б їх запобігти.

Обговорення

В контексті соціальної відповідальності в системі «людина – природа» екологічний фактор повинен стати визначальним, що «може і повинно бути вирішено тільки через екологічне виховання» (Матюхіна, 2020: 22). Зазначений фактор є необхідною умовою збереження природного різноманіття та відновлення навколишнього середовища. Формування екологічної суспільної свідомості та моралі на принципово нових засадах, цінностях і пріоритетах, що відповідають соціоцентристським світоглядним орієнтирам та принципам соціальної відповідальності, дозволить подолати екологічну кризу, що набула глобального прояву.

В глобальних умовах соціальна відповідальність у системі «людина – природа» пов'язана з безпекою природокористування та спрямована на досягнення оптимальної взаємодії людства і природи. Оскільки в сучасний період об'єктом соціальної відповідальності стає уся біосфера, людство перетворюється на колективного суб'єкта відповідальності, що потребує формування особливих екоцентричних ініціативних форм персональної відповідальності, які ґрунтуються на засадах екологічного імперативу.

В світлі сказаного цілком очевидним є вплив соціально-економічної діяльності людини на зміни біосфери, про що свого часу говорив В. Вернадський. Згідно з його ученням, біосфера являє собою організовану, динамічну і стійко-врівноважену систему, яка має здатність до самопідтримки і саморозвитку (Вернадський, 2004). І поява в біосфері людини, з її природним прагненням до пізнання та освоєння світу, є наступним етапом в еволюції природи. Це також означає, що біосфера у результаті свідомої людської діяльності неминуче має докорінно змінюватися, переходячи у якісно новий стан, який В. Вернадський назвав ноосферою, тобто сферою розуму. У ноосфері людина не тільки перетворює природу відповідно до своїх потреб, але й з урахуванням законів біосфери на підставі встановлення стійких зв'язків між конкретними екологічними умовами, в яких реалізується взаємообумовлена система взаємодії людини та природи. У цьому сенсі, формування екологічної свідомості визначає розгортання структури і напрямків соціально-економічного розвитку людства та впливає на поведінку людини з урахуванням реальних загроз від її власних дій. Мова йде про екологічні ризики і виклики при існуючому стані асиміляції людини та технологічному впливі на глобальну біосистему планети.

У найширшому розумінні екологічна свідомість є результатом усвідомлення людиною того, що існуючі

умови її життя можуть кардинально змінитися на досить тривалий час, або взагалі – зникнути назавжди. Тому, щоб цього не відбулося, необхідно узгодити людські цілі зі способами задоволення екологічних потреб, що повинно відобразитися у загальних принципах екологічної етики та принципах соціальної відповідальності. У процесі цього узгодження встановлюються правила людської поведінки, що ґрунтуються на поєднанні екологічних і морально-етичних критеріїв. Власне, ідеться про гармонізацію відносин людини та природи на етичних засадах застосування екологічного імперативу – тобто вимог і правил охорони навколишнього середовища, що впливають із незворотності настання шкідливих наслідків для людини та природи у результаті неконтрольованого природокористування.

Отже, з усього вищесказаного випливає, що питання соціальної відповідальності пов'язане з формуванням екологічної свідомості й екологічного імперативу та, по суті, є питанням світоглядного, морально-етичного і політико-соціального характеру. В теперішньому техногенному глобалізованому світі утворилася досить парадоксальна ситуація: розвиток сучасних наук та високих технологій, що наділяє людину колосальними можливостями, використовується для її поневолення, руйнування соціальних зв'язків та знищення планети. Тому, на наш погляд, потрібно обрати таку форму соціальної взаємодії, яка б увібрала в себе всі частини картин світу, та сформувати нову доктрину, здатну взяти до уваги світ думки і світ природи, наповнену при цьому духовно-моральним змістом.

Висновки

У сучасному суспільстві екологічні питання дедалі більше виходять на перший план, адже пов'язані з умовами життя на планеті, а тому прямо стосуються нас і наших нащадків. Через неконтрольоване природокористування проблематика соціальної відповідальності в системі «людина – природа» дедалі більше актуалізується. Перехід глобалізованого суспільства до нової фази розвитку вимагає переосмислення розуміння природи та соціуму, а також ролі і місця самої людини, впливу її діяльності та поведінки на екологічну ситуацію в світі. Усвідомлення планетарного характеру кризи в системі «людина – природа» вимагає від людства пошуку нових шляхів виходу з проблемної ситуації, пов'язаної з неконтрольованим природокористуванням.

Сучасна ситуація в сфері соціальної відповідальності кардинально відрізняється від тих ситуацій, які склалися в попередні періоди, що підпадали під регулювання традиційних норм моралі. Розвиток науки і техніки змінили саму природу людських дій, а також вплинули на їхню масштабність, цілі й результати. Завдяки цьому, тема соціальної відповідальності в системі «людина – природа» стає однією з найважливіших при обговоренні найширшого спектра питань, що далеко виходять за рамки традиційних етичних концепцій. Оскільки в сучасний період об'єктом соціальної відповідальності стає уся біосфера, людство перетворюється на колективного суб'єкта відповідальності, що потребує формування

особливих екоцентричних ініціативних форм персональної відповідальності, які ґрунтуються на засадах екологічного імперативу.

Список літератури

1. Апел К.-О. Понятие первичной взаимответственности как предпосылка планетарной макроэтики // Философия без границ: сб. ст.: в 2 ч. Ч. 1. – М.: Издатель Воробьев А. В., 2001. – С. 47-67.
2. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер; пер. с нем. сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с. – (Социологическая мысль Запада).
3. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский; предисловие Р. К. Баландина. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 576 с. – (Библиотека истории и культуры).
4. Дротянко Л. Г. Екологічна криза техногенної цивілізації: ризики XXI століття / Л. Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип.2(34). – К.: НАУ, 2021. – С. 10-14.
5. Йонас Х. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации / Х. Йонас. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 480 с.
6. Канке В. А. Современная этика / В. А. Канке. – М.: Омега-Л, 2007. – 394 с.
7. Клешня Г. М. Коеволюция системы «людина – суспільство – природа» / Г. М. Клешня // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип.2(34). – К.: НАУ, 2021. – С. 32-38.
8. Матюхина А. А. Традиции как основа экологической парадигмы культуры современного общества / А. А. Матюхина // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип.1(32). – К.: НАУ, 2020. – С. 119-124.
9. Митчем К. Что такое философия техники? / К. Митчем. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 149 с.
10. Монте К. Теория игр и стратегическое поведение // Панорама экономической мысли конца 20-го века. В 2 т. – СПб: Экономическая школа, 2002. Т.1. – 684 с.
11. Ченбай Н. А. Формування екологічної свідомості як відповідь на виклики сьогодення / Н. А. Ченбай // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип.2(34). – К.: НАУ, 2021. – С. 71-76.

References

1. Apel, K.-O., 2001. *Ponyatie pervichnoj vzaimo-otvetstvennosti kak predposylka planetarnoj makroetiki [The concept of primary mutual responsibility as a prerequisite for planetary macroethics]*. Filosofiya bez granic. Moscow: Izdatel Vorobev.
2. Chenbaj, N. A. 2021. Formuvannya ekologichnoyi svidomosti yak vidpovid na vikliki sгодennya [Formation of ecological consciousness as a response to the challenges of today]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya : Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1(32): 71-76.
3. Drotianko, L. H., 2021. Ekologichna kryza tekhnogennoi tsyvilizatsii: ryzyky XXI stolittia [Ecological crisis of technogenic civilization: risks of the 21st century]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 2(34): 10-14.
4. Jonas, X., 2004. *Princip otvetstvennosti. Opyt etiki dlya tehnohicheskoy civilizatsii [The principle of responsibility. Ethics Experience for Technological Civilization]*. Moscow: Ajris-press.
5. Kanke, V. A. 2007. *Sovremennaya etika [Modern ethics]*. Moscow: Omega-L.
6. Kleshnia, H. M. 2020. "Ekologichnyi imperativ yak faktor antropologichnoi bezpeky suchasnoho suspilstva" [Ecological imperative as a factor of anthropological security of modern society]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1(31): 57-63.
7. Matiukhyna, A. A., 2020. Tradytsyyi kak osnova ekolohycheskoi paradyhmy kulturyi sovremennoho obshchestva [Traditions as the basis of the ecological paradigm of the culture of modern society]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya : Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1(32), 119-124.
8. Mitchem, K., 1995. *Chto takoe filosofiya tehniky? [What is the philosophy of technology?]*. Moscow: Aspekt Press.
9. Monte, K., 2002. *Teoriya igr i strategicheskoe povedenie [Game theory and strategic behavior]*. SPb: Ekonomicheskaya shkola.
10. Veber, M., 1990. *Izbrannye proizvedeniya [Selected works]*. Moscow: Progress.
11. Vernadskiy, V. I., 2004. *Biosfera i noosfera [Biosphere and noosphere]*. Moscow: Ayris-press.

С. С. Орден

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СИСТЕМЕ «ЧЕЛОВЕК – ПРИРОДА»

Аннотация. В статье рассматривается проблематика социальной ответственности в системе «человек – природа». Отмечается углубление экологического кризиса в условиях глобализации. Акцентируется внимание на том, что в глобальных условиях социальная ответственность в системе «человек – природа» связана с безопасностью природопользования и направлена на достижение оптимального взаимодействия общества и природы. Поскольку в современный период субъектом социальной ответственности становится вся биосфера, человечество превращается в коллективного субъекта ответственности, что требует формирования особых экоцентрических инициативных форм персональной ответственности, основанных на принципах экологического императива.

Ключевые слова: социальная ответственность, система «человек – природа», экоцентризм, глобализация, общественное развитие.

S. Ordenov

THE PROBLEM OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE "MAN-NATURE" SYSTEM

Introduction. Awareness of the planetary nature of the crisis in the system "man - nature" requires humanity to find new ways out of the problematic situation associated with uncontrolled use of nature. **The aim** of the article is to study from the standpoint of the social philosophy the specifics of social responsibility in the system of "man-nature". **Research methods.** The study used a dialectical method, as well as systemic and axiological approaches, which contributed to an in-depth understanding of social responsibility in the "man-nature" system. **Research results.** The article emphasizes the deepening of the ecological crisis in the context of globalization. Emphasis is placed on the fact that in global conditions, social responsibility in the "man-nature" system is related to the safety of nature and is aimed at achieving optimal interaction between society and nature. As the whole biosphere becomes an object of social responsibility in modern times, humanity is becoming a collective subject of responsibility, which requires the formation of special ecocentric initiative forms of personal responsibility, based on the principles of environmental imperative. **Discussion.** In the context of social responsibility in the "man-nature" system, the environmental factor must become decisive because it is a necessary condition for the preservation of natural diversity and restoration of the environment. **Conclusion.** The transition of a globalized society to a new phase of development requires a rethinking of understanding of nature and society, as well as the role and place of the man himself, the impact of his activities and behavior on the environmental situation in the world. Awareness of the planetary nature of the crisis in the "man-nature" system makes humanity find new ways out of the problematic situation associated with uncontrolled use of nature.

Keywords: ecological consciousness, globalization, ecological safety of nature use, current global problems, development of society.